

A posztmodern elméletírói III.

Ion Bogdan Lefter

A lehetetlen visszatérés (egyszerű glosszák)

Belevágva egy olyan témába, amely akkoriban a szükségszerű kulturális tevékenységek „napirendjén” érzékelhető érdeklődés megnövekedésének örvendett, a „Caiete Critice” posztmodernről szóló száma (1986. 1–2.) úgy tűnik, lényegesen hozzájárult az ehhez fűződő vita kifeleződéséhez. Mindenesetre a huszonnégy román tanulmány és a hat fordítás (melyeket állandóan idéznek azóta) lehetőséget nyújtanak a meditatálásra. A szerkesztői kollektíva – mely nem kívánja vitatémáit elhanyagolni (abban az esetben – természetesen –, ha azok aktuálisnak bizonyulnak) – egyik ötletéhez híven, visszatérnek ez alkalommal néhány „glosszával” a „posztmodernizmus román megvitatásának” ügyéhez. Pár dologgal kiegészítve a szóbanforgó számban található bizonyítást, néhány pontosítást teszek és – főként – megpróbálom rendszerezni a vitát.

Tényleges dimenzióinak felbecsülése nehéznek tűnik. Nem hiszem, hogy tévednék, ha azt mondanám, lehetetlen lenne készítenem még egy olyan felmérést, hogy e kifejezés milyen gyakorisággal fordult elő nálunk az utóbbi két évben, mint amelyet készítettem az 1986 tavaszával bezáruló időszakra. Ellenben a visszhangok sokasága, mindenféle reakciók és nézetek: mélyrehatóbbak vagy felszínesebbek, hol gondosabbak, hol hanyagabbak, komolyabbak vagy kissé gúnyt űzőek, jó vagy (hogy is mondjam?!) kevésbé jó indulatúak, az ügy ismeretében vagy tudatlanságában, felelősségteljesen vagy felelőtlenül (!) azt eredményezték, hogy egy elég gazdag anyag összegyűlt ahhoz, hogy nyilvánvalóvá váljék egy sor tipikus állásfoglalás, melyeknek vizsgálatából tanulságokat vonhatunk le. Most csak nagy vonalakban teszem ezt, azon „megszemélyesítések” nélkül, melyek a sajtó tollharcának sava-borsát adják, hiszen nem tartom szükségesnek a párbeszéd „elfüggesztését” (szimbólikus díjazásokkal vagy szankciókkal – esetenként), hanem,

A posztmodern elméletírói II.

ellenkezőleg, éppen fokozását azáltal, hogy a jelenlegi puhatolózó állapotot túlszárnyaljuk és áttérünk egy pontosabb koncepció kidolgozására és egy rendszeres analitikus vizsgálat megteremtésére.

Ezek után szemléltessük röviden az első „szabadszemmel” javítható reakciókat. Lenne – először is – a posztmodernizmus jelképének önkényes átvétele – akár a villámdivatokra jellemző felszínes fertőzésként, akár mint annak az érzésnek kifejezéseként, hogy egy valóban létező irodalmi áramlatot terminológiailag lefedjünk. Továbbá észrevehető e témában az adatgyűjtés vágyának ébredése – napról napra –, és ebből erednek egyes ritkán vagy nálunk eddig egyáltalán nem idézett szerzők rendszeres felbukkanásai a lapokban. Innen kezdve az út megnyílt – egyrészt – a koncepció figyelmes kivizsgálása és a konkrét fogalomhoz való viszonya felé, másrészt egy elvont képzelődéssel határos teoretizálásra való buzgóság felé (mely különben egy tipikus modern felfogásból fakad!), legalább négy idegennyelvű véleményezés alapján, ügyesen kiszakítva azt a körülöttünk zajló irodalom valós folyásának medréből. „Főmádsdi” és „fogalmádsdi”: játékok, melyekben akadály nélkül állíthatunk nagy és végleges dolgokat a tegnapi, a mai és – különösen – a holnapi és holnaputáni kultúráról, vagy akár az egész világról. Ilyen körülmények között megmagyarázható az az – egyáltalán nem elszigetelt – reagálás, halk sejtetés, elővigyázatosság, fenntartás, amit nemcsak a „semlegesek”, a beavatatlan és az elnevezés hasznosságában kételkedő szerzőknek köszönhetünk, hanem olyan – elismert – posztmodernistáknak is, akik jobbnak látják a hamisítás, a procrustes-i címkézés veszélyének elkerülése érdekében óvatos álláspontot képviselni. Megjelentek a szóbanforgó koncepció elleni heves tiltakozások is, kétségbevonva kulturális időszerűségét, divatáramlatkénti minősítését, feltárván az úgymond „csoportos” indokokat, a manipulálható kulisszatitkokat – és így tovább. Végül, megállapíthatjuk egyeseknek azt a bizarr sietségét, hogy az „új” elnevezés címén csakis jónak ítéltető költőknek és íróknak kiáltsák ki magukat, eljutván egészen egy képzeletbeli ankétig, amely – szó ami szó (gyorsan megfenecklene) – ebben a témában: „Posztmodernista írónak tartja magát?” (sic!) (amire – a kérdés szellemi szintjén maradván egy zárójel erejéig – elképzelhetjük Eminescu-t, amint mosolyogva válaszol: „Én megmaradok, ami voltam, romantikus!”)

Egy részét az effajta reagálásoknak az irodalmi posztmodernitás fogalmának elterjedését illetően, híven illusztrálja egy sor – nálunk már hagyományossá vált – kulturális komplexus. Megnevezek néhányat a szükséges vázlatos magyarázatokkal együtt: a tájékoztatás komplexusa –

A posztmodern elméletirői II.

a vitában résztvevők mindegyike kötelességének érzi, hogy véka alá rejtse álláspontját valamiféle elméleti vonatkozásban, legalább a két-három, mindenki által idézett francia és amerikai „specialista” nevét illetően; a hiperinformációs komplexus vagy bibliográfia-vadászat – ennek megfelelően nemcsak azt kell tudnunk, hogy mit mondanak itt-ott a posztmodernizmusról, ami a lényeges kérdéseket illeti, hanem, saját szakállunkra foglaljuk össze az összes kortárs gondolatot mindenfelől, akkor is, ha nem függ össze a mi témánkkal, nehogy éppen egy lényeges dolgot veszítsünk szem elől (a lelkiismeretes bibliográfusok örökös félelme); a post festum komplexus – a meghatalmazott elméletirők meghallgatása után kiderül, hogy máshol a kérdés már rég el lenne felejtve és úgy sugárzik vissza hozzánk mint egy anakronisztikus divat, ami alól csak ők vannak felmentve, az éber leleplezők; a fáziskülönbség komplexusa – egy ilyen pontra tett felvilágosítás elrendeli röviden és velősen, hogy valójában nem léteznek román posztmodernista írók, csak másoknak vannak, a csőd szélén állnak ők az övéikkel, mi pedig a kevésbé fejlett micinkkel; az átmenetiség komplexusa – összegyűlvén több különböző árnyalatú elmélet és sokféle spekuláció a kulturális kort illetően, levonható az érett, józan és „kiegensúlyozott” következtetés, melynek megfelelően alig haladunk egy átmeneti perióduson valami „más” felé, lehet, egyelőre csak az eddigi paradigma végét éljük át, az új még homályos előttünk, még nem tudjuk hogyan lesz ezután, még várjunk, még lássuk, legyen még egy kis türelmünk, ne kockáztassunk meg elszietett általánosításokat vallani (mint egy költő ironikus soraiban olvasható: „hát, majd még meglátjuk, hát majd még megbeszéljük!” vagy mondhatnánk még úgy is – az, „aki siet, elkésik” félelme – az előbbi szavakat szem előtt tartva – „Trahanache-komplexus”), az alexandrinizmus komplexusa (a manierizmusé, a barokké) – az „új” irodalom összekeveri a formák és nyelvezetek történetét, összetapaszt eljárásokat, művelt, rafinált, úgyszólván bizonyára csak egy papírszagú, könyvízü játék lehet, a kultúra „elfáradásának” egyfajta megnyilvánulása, manierizáló, barokkizáló – aligha csak ezután kezdi majd összegyűjteni erejét. Végül, a hovatarozás komplexusa – nem is gondoljuk, mennyire elterjedt – egyesek elismerik, mások titkolják, néhányan elfogadják... ellentétes állásfoglalásokkal, sok szerző úgy teszi fel a kérdést, hogy vajon nem posztmodernisták-e maguk is, mert nem ártana, szükség esetén, mintha ez egy értékigazolás lenne (sic!).

Mi módon rontják meg mindezek a jelenlegi posztmodernizmusról szóló vitát? Nem szeretném, ha azt gondolnák, hogy ellene vagyok az elméleti olvasmányoknak, vagy bármi

A posztmodern elmélettróí II.

másnak! (Szívesen magaménak vallanék egy hiperinformációs komplexumot... egy megfelelőt.) Amit észrevettem, az az, hogy a bibliografikus rögeszme és a másokkal való összehasonlítás ösztöne a dolgok fölötti helytelen nézet kialakításához vezet. Egy tényleges román posztmodernizmus azután ismerhető el vagy vonható kétségbe, hogy idegen elméleti korlátokat vonunk a nemzeti irodalmi realitások fölé, vagy ha ez utóbbiak jellegzetes fejlődési mechanizmusa ezt szükségessé teszi, akkor egy komoly belső vizsgálatnak kell alávetni, mielőtt bármiféle összehasonlító ítéletet hoznánk. Ellenben, igen hevesen kerülnek el a (hiper)információ komplexusát, olyannyira, hogy akkor, mikor az esetleges saját posztmodern törekvésekről lenne szó, egyes külső modellek „alkalmazását” keresik és mintegy jelként tűnnek fel olyan kifejezések, mint: import, adoptáció, adaptáció, akklimatizáció, naturalizálás...! és ezek önkéntelenül is a gondolkodás fejlődésének egy bizonyos képtelenségéről tanúskodnak, mely elvileg ellentétes azzal a gátlatalansággal, amelyről utóbbi éveink irodalma bizonyosságot ad. Ha tényleg van egy „román” posztmodernizmusunk, akkor azt belülről kell vizsgálnunk, hiszen abból „az itteni” modernizmusból való kijutás szükséges lehetőségét jelenti, amely évekig uralta az egész kulturális mezőt, tökéletes szinkront képezve az 1947–48-as európai kultúrával, majd egy szocio-történelmi adatokból magyarázható eltolódást. Tehát – először is tanulmányoznunk kell a modern(ista) irodalmunkat, majd pedig a legfrissebb törekvések általános struktúráit és (ha eleget kísérletezünk!) le kell jegyeznünk paradigmatis újításainkat. Ennek alapján alkossunk képet a román posztmodernizmus kezdeteiről és csak azután viszonyítsuk a máshol már elfogadott modellhez. Máskülönbén mindig akad majd valaki, aki citál egy idézetet a posztmodern bármely alapvető tulajdonságára vonatkozóan, és boldogan vonja le a következtetést, hogy mivel ez nálunk alig lelhető fel, ezért semmiféleképp sem vagyunk posztmodernek!

Mivel ez egy földrajzi „jellegű” tévedés (ha egyáltalán mondható így), úgy gondolom, hogy ebben a témában gyakorta követnek el hibákat a fogalmi szintek azonosításának terén is.

Hadd magyarázzam ezt meg. Különféle szövegekben a posztmodern fogalmát gyakran hozzák kapcsolatba – és pedig páros kapcsolatba –, jelentéseinek szemszögéből nézve olyanokkal, mint például az avantgard vagy a textualizmus, tehát egy irodalmi törekvéssel (csak az irodalomról tárgyaló vagy egy a modernizmus terén megnyilvánuló alig irodalmi törekvéssel.) Tréfára fordítva a szót, ez olyan, mintha – mondjuk – alattomban meghatároznánk egy fajt, például az emlősöket, de nem a hullók fájával összehasonlítva, hanem, ennek csak egy részével,

A posztmodern elméletírói II.

legyen az például a kígyófélek csoportja, vagy éppen (leereszkedve még egy lépcsőfokot) az apró trópusi kígyócskák! Azt akarom mondani, hogy a posztmodern sajtó általi könnyed terjesztése a fogalom általánosságának megengedhetetlen elvesztéséhez vezet, nem is érzékelve azt, hogy az avantgarddal, szuprerealizmussal, textualizmussal való együvé sorolása elméleti lehetetlenség: a posztmodern a modernizmust követi az irodalmi áramlatok, a klasszicizmus és romantika kategóriájába tartozó széleskörű kulturális paradigmák sorában. Ha mellőzzük széles fogalmi tartalmát és lealacsonyítjuk mindenféle kisebb-nagyobb izmusok közé, az egységes kulturális szervezet fejlődésének értelme az egységesség reménye nélkül eltűnik, megsemmisül szűk körű tárgyalásokban, tekintet nélkül az egységes egészre, holott ez az egyetlen lehetőség arra, hogy felmérjük a változtatások mélységét, az egyetlen, amely által megérthető, hogy a modernizmus történelemmé válik és lemarad, hogy nem fogunk már visszatérni rá, mert ez egy „lehetetlen visszatérés...”

Feltéve, hogy így állnak a dolgok, illő megjegyeznünk, hogy a szóban forgó kifejezés „jelentéseinek” felértékelése kapcsán adódó gyakori pontatlanságoknak vannak, ha nem is igazolásai, de bizonyos indokai. Először is tekintem azt, hogy már a román kultúra keretében is nehézségeket tulajdoníthatunk a posztmodern irodalmi irányzatként való felfogásának. E helyzetben találjuk szemben magunkat a két világháború közötti terminológia összevisszaságával, azokkal a hamis felosztásokkal, amelyekhez ez az összevisszaság vezetett (tradicionalizmus és egyebek). Az Eminescu utáni század 1980-ig történő alapos vizsgálata megszilárdíthatná a modern román irodalom képét mint egységes szerkezetet, elősegíthetné jelenlegi történelmiesítését, eltolódását valami más felé, mégpedig a posztmodernizmus felé. Különbözően folytatni fogjuk a posztmodernizmus összehasonlítását az avantgarddal, ami a modernizmus egy fajtája (ugyanúgy, mint a szimbolizmus vagy a hermetizmus), és kételkedően fogjuk ismételtetni, hogy ez csak egy „dívat” és „hamar elmúlik”. De hogyan „múlhat el hamar” egy irodalmi irányzat?

Egy második indoklást (és nem igazolást) képviselnének az értelmezés csalásainak természetes hatásai. Hajlunk arra, hogy egy irodalmi jelenség vonásai közül azt fogadjuk el alapvetőnek, ami első látásra magára vonja a figyelmet, ami „szemet szúr.”

Ezért van az, hogy nálunk a posztmodern majdnem mindig néhány sajátosságára egyszerűsítik le, ami az észlelés első szintjéhez tartozik; az „újrahasznosítás vágya”, az intertextuális játék a történelmiesített stílusokkal, irónia, paródia, szójátékok, „első látásra való” szövegfelépítés... Mellőzöm azt a tényt, hogy ezek nem „kötelezőek” (sokan azt gondolva, hogy a posztmo-

A posztmodern elméletírói II.

dernt nem lehet jelenségnek tekinteni, leegyszerűsítik azt néhány íróra, akik „figyelmesebbek” és „írónikusabbak”, mint a többiek) és kérdelem én, milyen mély érzékenység fejeződik ki mégis ezekben a tulajdonképpen stilisztikai eljárásokban? Megmaradunk ennél az első szintnél és megadjuk egy „eklektikus”, „könyvszagú”, „játékos” vagy éppen „gúnyolódó”, „nem metafizikus”, „teoretizáló” és „textuális” irodalom diagnózisát? Szónokiasan kérdezem, mert az új vers, próza és kritika elsődleges jelentősége pontosan a „teljes”, a legkomplexebb realitás és a valós iránti nyitottságban, az ítélet, a konkrét, életrajzi lény megbízhatóságában, a szerzői énnel az „emberi világba”, az „igazi” létezésbe való visszatérésének gyönyörűségében áll (amely lehet mélységes, komoly, keserű és tragikus).

Egyenként lejegyezve, az előbb említett sajátosságok elrejtik ezt a fő jelentést, amellyel kifejezésre jut a modernizmus elvonatkoztató, „embertelenné tevő” érzékenységének elvetése (tudatosan vagy intuitíven, az nem számít). Elrejtik bizonyos modernista észbeli ellentétek befolyása miatt, amelyek leküzdésére erőfeszítéseket kell majd tennünk, mert az irodalom egyoldalú megértésére ítélt bennünket: természetes kulturális versus; valós fikciós versus; adott, „allotott” versus; hiteles, könyvszagú versus; direkt, mediáns versus; fizikai, metafizikus versus; rideg, írónikus versus stb... Ez nem a megfelelő hely, hogy „szemléltessem” azt, hogy egy adott tapasztalat átírásának hitelessége, közvetlensége papírszagú eljárásokon is alapulhat, hogy az írónia lehet egy komoly érzékenység szónokias kifejezése, hogy a mindennapi hitelesség mögött egy kis metafizika is bujkálhat...

Tehát az új felépítés keretében melyik jellemvonás kerül „központi”, „elengedhetetlen”, „megkülönböztető” pozícióba? Ezen a ponton úgy érzem, pontos és határozott választ kell adnom: a posztmodern az írói énnel a világhoz és a szöveghez, az élethez és irodalomhoz való újfajta viszonyítását al határozható meg, az én új típusú állásfoglalásán keresztül. „Új” típusú, az illető állásfoglalás szövegbeni új értelmezése szempontjából, amely az évszázad emberfeletti érzékenységének mély és kifinomult változásainak jegyében alakult ki. Ha most elkezdéném vizsgálgatni ezen társadalomlélektani változások meghatározásait és indítékait, az azt jelentené, hogy bele kellene menjek egy szociológiai és kultúrszociológiai (vagy akár kultúrfilozófiai) vitába, ami már túllépné a jelen glosszák szándékait. Éppen emiatt, megelégszem azzal, ha kimondom, hogy a posztmodern irodalom jellemző vonásainak egész paradigmája bizonyos kulturális jellegű hatásokat fejez ki, és hogy ezen paradigmának a váltakozó irodalmi áramlatok közötti valóságos

A posztmodern elméletírói II.

elhelyezése attól függ, hogyan fogjuk fel belső elemeinek a hierarchiáját, és főleg attól, hogy hogyan azonosítjuk azokat a központi, „lényeges” tulajdonságokat, amelyek igazolják, úgymond „ontológikusan” egy új mentális struktúra megszilárdítását. Ezen gondolatmenetet folytatva, el kell ismernünk, hogy a figyelmességre való hajlam és az irónia az énnel a szövegben kifejezésre jutó magatartásának hatásai (többek között), amelyek csak a posztmodern irodalom kategóriájába való hovatartozás szempontjából meghatározóak. Ezen az „izzó” ponton figyelhető meg a modernizmussal szembeni meghatározó ellentét: az utóbbi keretében az én magatartása a megisztulás, a valóságon túli, az elembertelenítés felé mutatott (és itt meg kell jegyeznünk, hogy ez a tulajdonság, amelyet Hugo Friederich azonosított és jegyzett fel egyebek mellett, a modernista paradigma központjában foglal helyet); míg a posztmodernben lényeges az énnel a valóságos létezéshez való újraközeledése, azon társadalmi és lélektani személyiség „új emberréalakítása”, „újból megismerés”, aki felfedezte teljességét és elhagyja a beszédben való elszigetelődés utópiáját. Ez olyan folyamat, amely teljes és hirtelen elkötelezettséget feltételez, megmozgatva az öntudat mély rétegeit, összhangban a gondolkodásmódok, az érzékenység említett változásaival. Egyébként „az új struktúra” (Camil Petrescu kifejezése, amellyel egykor a változás egy más felfogását fejezte ki) nagyszámú tulajdonságot foglal magába, amelyek csak ritkán vagy sosem fedezhetők fel egyidejűleg, egy irodalmi mű egy és ugyanazon oldalán, ugyanannál a szerzőnél. A közös nevező annak a bizonyos „szerzői énnel valamihez történő viszonyítása...”

Az adott paradigma tulajdonságainak meghatározása csak az adott szöveg vizsgálatát követően történhet meg. A szövegelemzés oda kell figyeljen a mélyebben nyugvó struktúrákra, és azokra a jelentésekre, amelyek felé a stílus mutat a önmagán túl. Minthogy ilyenfajta tipológiai tanulmányokat nem végeztek a közelmúlt verse, prózája és kritikája területén – a margójukra íródott kommentárok többsége az első hallás utáni kritika szintjén kimerült –, nem marad más hátra, minthogy várjuk ezeket, előre megértve hasznosságukat. Minél hamarabb jönnek, annál jobb...!

Mielőtt pontot tennék jelen megjegyzéseim végére, elidőznék még egy téma kapcsán (amelyet már nem először tárgyalok) – mégpedig: a „posztmodern” fogalma használatának időszerűségén. Mint már korábban is mondtam, ezt az időszerűséget több szempontból is kétségbe vonták. Azok ellenetevészi, akiket hatalmában tart a „fáziskülönbség komplexusa” a román irodalom „belső” kilátásainak elfogadása után merültek fel. Azoknak, akiken a „post

A posztmodern elméletírói II.

festum"-komplexus lett úrrá, vissza lehet vágni a posztmodernről jelenleg folyó, lelkes, kibontakozásban levő „külső” tárgyalások bizonyítékainak fitogtatásával (nem is beszélve arról, hogy a kifejezés szórványos előfordulásának felidézése jó pár évvel ezelőtt még semmit sem jelentett, ahhoz a jelentőséghez és figyelemhez képest, amellyel – kb. – az utóbbi évtizedben illetik; és arról, hogy néha összekeverik az ezen fogalom kapcsán folytatott vita aktualitását a művek megjelenésének – természetes – elsőbbségével, amellyel időszerűségét szerették volna érvényre juttatni...!).

Megmaradnak a valóságos érvekre támaszkodó óvatos fenntartások. Egyes kételyek azon érzésből erednek, hogy szükség van bizonyos távolságtartásra a fogalom szertelen, felületes felkapottságával szemben. Itt-ott már idéztem Mircea Jorgulescu-t, aki számára a posztmodern „a legfrissebb terminológiai passe-partout” (România Literară 1986/37. száma 5. o.) és Livius Ciocărlie, akik szerint e szó „elértéktelenedett, mielőtt még világossá vált volna” (România Literară 1986/41. szám 5. o.). Egyéb kétségeket fogalmazott meg Mircea Nedelciu (akivel kapcsolatban Livius Ciocărlie a következőket jegyezte meg: „a posztmodern” legnyilvánvalóbb szimptomáit éppen a rövid próza mutatja, amelynek „fő képviselői között említtem Mircea Nedelciu; ő és társai, véleményem szerint, a posztmodern felé haladnak!” [Caiete Critice id. szám 16. o.], aki úgy vélte: „Azon tulajdonságok közül, melyeket sok, még fiatal, szerző művében felfedezünk (...), – még ha egyesek (paródia, az önmagára való vonatkoztatás, a metanyelvezet, intertextualitás), igazolják is a közeledést, ahhoz, amit még nem egész pontosan meghatározva „posztmodernnek” neveznek, mások pedig (pl. a szöveg autonómiája, a referencialitás háttérbe szorítása, a versenyszerű kritika) a kritikus gondolkodását a „textualizmus” felé irányítják, mégis társadalmunk változásainak valóságosságából erednek, a román irodalom valóságos és újkeletű kialakulásából, és ezen irodalomnak azzal a társadalommal való reális kapcsolataiból, amelyben azt írják és amelyben megjelenik. Tehát ezen jellemvonások okai (amelyek csak egy felületes pillantás alapján tűnnek hasonlóknak egyéb kortárs irodalmakéval), gyakran különböznek azon okoktól, amelyek a kultúra olyan területein jelentek meg, amelyeken a „textualizmus” és a posztmodern fogalmi hatályosak” (Rom + ania Literar + a 1987/14. 5. o.). Túllépve a kilátások hiányosságán és a fogalmi szintek keveredésén (a posztmodernt úgy tekintve, mint valami tőlünk kívülállót, mint olyat, ami irodalmi jelképként felfogva egyenlővé tehető a „textualizmussal”, amely csupán egy meghatározó eljárása bizonyos szövegsajátosságoknak), megmarad a szocio-kul-

A posztmodern elméletírói II.

turális kontextusok közötti különbségek komoly problémája. A sajátosság bizonyítása azonban nem eredményez mást, mint alátámasztja egy olyan „belső” kép felépítésének szükségességét, amely megfelel irodalmunk valóságának, és elősegíti a román irodalom tereinek fokozatos kiépítését. Ez vajon teljes „elszigetelődéshez” vezetne? Tehát a belső és különböző külső modellek között elvből nem létezhet semmiféle hasonlóság? Ez – ismét – az általunk elfogadott elvonatkoztatási mértéktől függ, és azoktól az elemektől, amelyeket az összehasonlítható paradigmák szempontjából központiakként tekintünk. Ez a helyzet még csaknem új vagy ismeretlen; gondoljunk csak azokra a sajátos formákra, amelyekkel klasszicizmusunkban és romantikánkban találkoztunk, amelyeket máshonnan vett formákhoz nem hasonlíthatunk, olyan lehetetlen keverékben összefogva, amely csak a nemzeti kultúra történetének szemszögéből magyarázható, mivel olyan elavultak a nyugati formákhoz képest. Hagyjunk fel tehát a román klasszicizmus és a román romantika sajátosságainak keresésével? Hárítsunk el minden olyan gesztust, amely az összehasonlításon alapuló besorolás felé irányul? Irodalmunk fejlődését tekintsük egy „zárt” rendszer fejlődésének? Minden esetre a lehetséges általános hasonlóságok nem a paródikus eljárások és intertextuális játékok síkján keresendők, hanem – és itt visszatérek arra, amit már korábban kifejtettem – egy „ontologikus” hozzáállásban a világgal és a szöveggel szemben az alkotó én egy olyan döntő létformájában, amely a század filozófiájának alapszintjén áll, de fölötté van a közvetlen társadalmi, politikai, kulturális és történelmi meghatározásoknak. Mircea Nedelciu később egy olyan egyenes, vádlóan szubjektív vallomásban határozta meg állásfoglalását, amelyben felfedte azt a tényt, hogy pontosan az információ „elszigetelődése” az, ami kiváltja a fogalommal kapcsolatos bizonytalanságát – és végső soron – személyes elutasítását: „Valami idegesít, nyugtalanít ezzel a fogalommal kapcsolatban. Ez egy olyan kifejezés, amely más kultúrákban is használatos, de az az információ mennyiség és forrásanyag, amelyhez egy román író hozzáférhet, nem elegendő ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk az ottani értelmezéséről.” (...) Engem az „új modell megalkotása”, az „antropogenezis” stb. érdekel, nem kívánok posztmodernista lenni” (Echinoc 1987/3–4. 12. o.). Éppen azért, mert az „új modell megalkotása” és az „antropogenezis” érdekli, Nedelciu posztmodern! Ahhoz, hogy ezt megállapíthassuk, nincs szükség intertextuális leltárra és azon önmagára visszavonatkozó újítások felsorakoztatására, amelyekkel él, elég észrevenni annak a személynek a hitelességre törekvő „újrahumanizálásának” (vagy ha

A posztmodern elméletírói II.

kell, „antropogenetikai”) megnyilvánulását, amelyről prózájában szól. Minden egyéb – nemde? – csak következmény.

Egyelőre, a „posztmodern” címke – elsősorban ösztönzőként, – segíteni tud azon fogalmak tisztázásában, amelyek védelmében állnak, és talán – másodsorban – megkönnyítheti a „külső” és „belső” modellek egymáshoz rendelését. Dacára a fogalom bármilyen felületes és divatos kezeléséhez fűződő ellenérzéseinknek. Akárhogy is nézzük, függetlenül attól, hogy szimpatikus nekünk vagy sem, hogy megtartjuk vagy nem, nagyon sok tennivalónk van még!: szövegek boncolgatása, fogalmak kidolgozása, gyakorlati kutatások, elméleti hipotézisek, analízisek és szintézisek; mennyi minden, amiből saját magunk jobb megértése kellene adódjon. Szinte érzed, hogyan tűnnek elő mindenfelől az olyan hellásziakra jellemző hősies buzdítások, mint például ez: „Előre fiúk, teljes gőzzel!”...

Fordította: Szigyártó Györgyi
Zborovszky Csilla